

GROENINGEN

voor natuur in en om de stad

jaargang 37 nr. 4

najaar 2013

IVN afdeling Groningen-Haren

- * Fotoservice
- * Alle grote merken
compact/reflex/digitaal
- * 80 Types verrekijkers
en telescopen op voorraad
- * Ook astronomische telescopen
- * Swift - Bynolyt - Zeiss
- * Swarovski-topdealer
- * *Vriend Stichting Het Groninger Landschap*

Poelestraat 19 - 9711 PG Groningen
Telefoon (050) 312 86 84

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Wij organiseren

natuurbelevingstochten,
kant en klaar of op maat,
voor vogelaars en

liefhebbers van fietsen,
wandelen en kanovaren.

Wij zijn er voor kleine
groepjes, families en
individuele reizigers.

Ook organiseren we
studiereizen/excursies
en groepsreizen.

vogelreizen 2014

Polen , Oderdelta en Slonsk, Zeearenden	april
Polen , Biebrzamoerassen en Bialowieza	mei
Zweden , Falsterbo, vogeltrek	september
Hongarije , Hortobagy, Kraanvogelspectakel	oktober

natuur- en wandelreizen 2014

Schotland , wandelen op de Isle of Skye	april
Polen , ontdek Noordoost Polen	mei / augustus
Engelend , wandelen in het Lake District	mei
Engelend , wandelen in de Yorkshire Dales	juni

Kleine groepen (vanaf 5 deelnemers).

Deskundige reisleiding.

Korting als u vroeg boekt.

Wij reizen meestal per trein of minibus naar onze bestemmingen.

Ook bieden wij veel individuele reizen aan en maatwerk.

Het Kleine Reiscollectief is een initiatief van

Meander reizen

info@hkrc.nl

www.hkrc.nl

085-7853820

Agenda

Zaterdag 16 nov Naar de kleine rietgans, Friese meren gebied

Zaterdag 25 jan Wintervoedselveldjes in Noord Groningen

Kleine vuurvliinder Foto: Gert jan Huiskes

De meest actuele informatie t.a.v. de excursie en cursussen die de IVN Groningen-Haren organiseert, is te vinden op de website:

<http://ivn.nl/afdeling/groningen-haren>

Vrijwilligers Vacature:

We Want You for PR

Deze Groeningen is in goede handen. De nieuwe website is actueel en voorziet in alle informatie. De folder spreekt tot de verbeelding. De pers wordt gezocht met berichten. Nu moet de coördinator voor PR en Communicatie nog vernieuwd worden. De 'co' zit in het bestuur, regelt de onderlinge lijntjes en zorgt indien nodig voor de veranderingen in de wijze van communiceren. Niet veel werk, wel voldoening gevend nu er steeds mooie producten liggen. Wie durft, wie doet, wie gaat ervoor!

Gevraagd: organisatie, aanspreekpunt van de werkgroep, afspraken maken, evt persberichten sturen, ervaring niet vereist.

Meld je bij Kees van de Ven, prharengroeningen@kpnmail.nl of tel 050-4063310.

Yohân Bergsma
Meesterschilder

Meidoornlaan 3
9771 AN Sauwerd
tel. 050-5269734

www.ekoschilder.nl

Inhoudsopgave

Van de voorzitter	4
Van de redactie.....	6
In memoriam Janneke Steenis.....	8
Kleurenpracht herfstbladeren	10
Heemtuin Groningen deel 4: bomen en struiken.....	11
Boekennieuws	14
Op expeditie in het Sterrebos.....	15
De plantenwerkgroep.....	20
Natuurverhaal: Het wilgenroosje	21
De Mikkelhorst neemt de groene handschoen op....	24
De groene wegwijzer: Friese veen.....	26
Wintervoedselveldjes in Noord-Groningen.....	28
Excursie en cursusprogramma voorjaar	29
Adressen en informatie.	31
Indeling werkgroepen en coördinatoren	32

Foto omslag: Oorlepelzwam, Ernst Flentge

Van de voorzitter

Groningen is in de nationale groencompetitie Entente Florale 2013 verkozen tot de groenste stad van Nederland. Wat mij betreft terecht. De gemeente Groningen heeft de afgelopen jaren een consistent beleid gevoerd op het gebied van natuur en ecologische groenbeheer. Het belangrijkste aspect daarvan is de vorming van de stedelijke ecologische structuur (SES). Maar er is meer gebeurd: veel activiteiten onder de noemer Groningen Duurzaamste stad, Groene daken, Groningen eetbare stad... Voor het project de eetbare stad kreeg Groningen een apart certificaat "Groen en Bewonersparticipatie". In dit project maken bewoners van braakliggende stukjes groen in hun buurt prachtige moestuinen en boomgaarden, zodat er ook meer sociale binding ontstaat.

Het is een goede ontwikkeling dat bij natuur ook uitdrukkelijk wordt gedacht aan de natuur dichtbij, in de directe omgeving. Het besef dringt door dat alledaags groen belangrijk is voor de gezondheid en het welzijn van mensen. Natuurrijke speel- en leeromgevingen zijn belangrijk voor een gezonde ontwikkeling van kinderen. Er wordt al steeds minder buiten gespeeld en het contact met de natuur vermindert. Dat zorgt voor mentale en fysieke problemen als obesitas en ADHD. Meer aandacht voor bewegen in een groene omgeving is daarom van belang. De Hogeschool Leiden gaat nu onderzoeken hoe groene schoolpleinen een gezonde ontwikkeling van kinderen op basisscholen kunnen bevorderen.

Onze IVN-werkgroep Natuurkids doet belangrijk werk door kinderen dicht bij de natuur te brengen en te laten voelen hoe boeiend en spannend het is om met de natuur bezig te zijn. Misschien kunnen wij als IVN ook nadenken over de inrichting van groene schoolpleinen en daarbij ondersteunen?

De IVN werkgroep Stadsecologie heeft al vier jaar lang fietsexcursies georganiseerd langs de SES en is nu bezig met de vijfde en laatste: aan

de noordwestkant van de stad. De werkgroep heeft dan de SES voor een belangrijk deel in kaart gebracht en beschreven. Een juweeltje van de SES is bijvoorbeeld de ecologische zone langs het Reitdiep, waar ik dagelijks van geniet op de fiets naar mijn werk op het Zernikecomplex. Bermen vol wilde bloemen in alle kleuren, schapen die er grazen en zaden verspreiden, poeltjes die zijn uitgegraven voor kikkers en padden, brengen de natuur terug in de stad.

Een belangrijk project in de stad is de bouw van het Groninger Forum. In Rome was het Forum Romanum eeuwenlang het politiek, commercieel en religieus centrum van de stad. Daar speelde het openbare leven zich af, in winkeltjes, bij de tempels en de vergaderplaatsen. Ook in Groningen zou het zo iets moeten worden: een plek in het hart van de stad, waar mensen elkaar ontmoeten, genieten van bijzondere winkeltjes, film en literatuur, waar discussies worden gevoerd over actuele onderwerpen. Heeft dit ook met stadsecologie te maken? De buitenkant van het Forum lijkt een grote rotsformatie te worden; een klimopje tegen de muur zit niet in het ontwerp. Maar voor sommige stadsvogels is zo'n grote rotsformatie juist aantrekkelijk. Ik zou iets willen toevoegen aan het Forum, namelijk gelegenheid voor de gierzwaluw om in de muren te nestelen en te broeden. De gierzwaluw als een icoon van de stadsvogels hoort thuis in het hart van de stad. De gierzwaluw eet bovendien in de zomer veel hinderlijke insecten en draagt op die manier bij aan een leefbare stad.

Tenslotte nog iets heel anders: na lange tijd hebben we een secretaris gevonden: Toeska Smit. Toeska is lid van onze afdeling en volgt momenteel de natuurgidsencursus bij de IVN-Leek. Na een bezoek aan onze bestuursvergadering in september meldde ze zich enthousiast aan voor de functie van secretaris. We zijn daar heel blij mee. Het dagelijks bestuur is nu weer compleet, met een voorzitter, een penningmeester en een secretaris. De officiële benoeming zal plaatsvinden in maart, op de Algemene Ledenvergadering.

Lammert Tiesinga
7 oktober 2013

Van de redactie

13 oktober...Een van de laatste tochten van het wadloopseizoen, om 9.15 stond ik paraat op de pier van Holwerd. Ameland was de bestemming deze keer. Een beetje bezorgd over mijn conditie, want het beloofde een zware tocht te worden.

De dag ervoor was het windstil en zacht geweest, maar de onstuimige tijd van het jaar bracht ons deze dag oostenwind met een herfstachtige kracht. Het maakte mij niet uit. We zouden zo van de vaste berm het wad op lopen en pas op Ameland weer gras tegenkomen. Wijds uitzicht en natuurgeluiden en rust lagen daar tussenin.

De gids die ons meenam loopt met kleine groepen van maximaal 12 mensen. Ik had het daar speciaal op uitgezocht, want met 60 of zelfs 80 man over het wad heen denderen roept bij mij het onplezierige beeld op van makke schaapjes die opgedreven worden door een werkhond. Niet mijn manier van natuurbeleving.

Echt lang stilstaan was er niet bij, het was te koud. Tijdens een van de pauzes was er toch een momentje tijd voor theorie over het ontstaan van de zandverhogingen op het wad als gevolg van de eb en vloedstromen. En hoe je je weg vindt tussen de slik en de watergeulen. Weer wat geleerd! Het bleek dat ik me voor niks zorgen had gemaakt over mijn conditie. Daar buiten zijn, in de leegte, blootgesteld aan de elementen maakte dat ik bruieste van de energie. Een kleine 3 uur later ben ik rennend op Ameland aan gekomen...

Tot volgend jaar Waddenzee!

Afsluiten wil ik met een bedankje aan de vele mensen die ook voor deze Groeningen weer materiaal hebben aangeleverd of hun toestemming hebben gegeven om foto's en verhalen te mogen gebruiken, want het is weer een kleurrijk geheel geworden! Veel leesplezier...

De deadline voor het aanleveren van kopij voor de volgende editie is
10 januari 2014

Kopij kan naar: ivngroeningen@gmail.com

**HERFST
HET STOERSTE
BLAADJE
VALT PAS
IN MAART
VAN DE BOOM**

Loesje

Postbus 1045

6801 BA Arnhem

www.loesje.nl

**In memoriam
Janneke van Steenis**

Wanneer precies is niet meer helemaal duidelijk maar ergens tussen 2006 en 2007 is Janneke lid geworden van de Plantenwerkgroep. Zij en haar man Hans waren na hun pensionering vanuit Dordrecht in Haren komen wonen.

Een groot deel van haar jeugd had Janneke in Helpman doorgebracht en kennelijk was het Noorden blijven trekken. Voor de Plantenwerkgroep was Janneke een aanwinst. Niet alleen hield ze veel van de natuur en in het bijzonder van planten, maar ook had ze op organisatorisch vlak veel kwaliteiten en ervaring.

Toen er een nieuwe coördinator van de werkgroep moest komen, was zij dan ook de aangewezen persoon. Sinds 2008 vertegenwoordigde zij de werkgroep in het afdelingsbestuur. We hebben als bestuur en als Plantenwerkgroep veel aan haar gehad. Ze hield ons bij de les en dat op vriendelijke wijze. Voor cursisten en excursiedeelnemers was ze heel toegankelijk en haar enthousiasme werkte aanstekelijk. Steevast troonde ze Hans mee op excursies voor het maken van foto's en daarvan zijn ettelijke in de Groeningen verschenen. Een absoluut hoogtepunt in floristisch opzicht was haar ontdekking van de Bijenorchtis in Lauwersoog. Zelfs boswachter Hans Gartner die het gebied kent als zijn broekzak, was daarvan niet op de hoogte.

Toen duidelijk werd dat ze ernstig ziek was, heeft Janneke haar taken moeten overdragen. Ze was zoals ze zelf zei, met veel plezier coördinator geweest.

Op 18 Juli is ze overleden en we verliezen in haar een sympathieke, bevlogen vrouw met een groot hart voor de natuur.

We wensen Hans heel veel sterkte bij het verwerken van dit verlies en wij gaan door in Jannekes geest: enthousiast en constructief!

Ellen Vissia, Werkgroep Wilde
Planten

Lammert Tiesinga, bestuur IVN
Groningen/Haren

Kleurenpracht Herfstbladeren

Het is herfst en we kunnen weer volop genieten van de kleurenpracht die de bomen en struiken ons voortoveren. Geel, oranje, rood en alle schakeringen daartussen. Vooral als de zon erop schijnt, is het een lust voor het oog.

Hoe komt het eigenlijk, die massale verkleuring van het gebladerte? Dat komt doordat de bomen zich opmaken voor de winter. Wanneer het kouder wordt, de daglengte afneemt en ook de lichtintensiteit, dan kunnen bomen niet zo goed meer water opnemen. In de bladeren echter vindt continu verdamping plaats. Om nu te voorkomen dat hij uitdroogt, treft de boom rigoureuze maatregelen: hij laat zijn bladeren vallen. Maar voordat hij dat doet, trekt hij de waardevolle stoffen uit de bladeren terug en slaat die op in takken, stam en wortels.

Wanneer die stoffen uit de bladeren verdwijnen, zien wij ze verkleuren. Kleuren die ook in het blad zaten maar aan het oog werden onttrokken door de kleur van de bladgroenkorrels, worden nu zichtbaar. Het zijn carothenoïden. Zij zorgen voor de gele en oranje kleuren en beschermen het blad nog een beetje tegen de straling van de zon zodat het niet voortijdig afsterft. Zo kan de boom rustig de nuttige stoffen uit het blad terugtrekken. Rode kleurstof, anthocyaan, synthetiseert de boom zelf soms nog even vooral bij zonnige, heldere dagen. Het noordoosten van de VS staat erom bekend: de Indian Summer. Ook deze stof dient vooral ter voorkomig van zonnebrand en mogelijk ook om insectenvraat tegen te gaan.

Als u echter goed oplet tijdens uw herfstwandeling, dan zult u zien dat er ook bomen zijn die niet al die moeite doen en heel nonchalant hun bladeren groen laten vallen. Denk maar aan de Es en de Els. Wat is daarvan de reden? Daarvoor is een simpele verklaring: zij hebben voedingsstoffen genoeg. De Es staat op voedselrijke grond en de Els neemt met behulp van bacteriën stikstof op uit de lucht en beschikt zo over voldoende nitraat, een stof die van levensbelang is voor een plant. Terugtrekken van waardevolle stoffen is niet nodig.

En gaat u nu maar gauw zelf even kijken want voor u het weet, liggen alle bladeren op de grond.

Heemtuin Groningen deel 4: Vervolg bomen en struiken

De paardenkastaniefam. en de esdoornfam. zijn samengevoegd bij de zeepboomfam. (sub)tropische bomen, struiken en lianen. De veldesdoorn, die vreemd genoeg ook wel Spaanse aak wordt genoemd, is als enige esdoorn echt inheems. Hij vertoont vaak kurklijsten, lengteribbels over de twijgen. De gewone en Noorse esdoorn zijn al heel lang ingeburgerd. De Noorse esdoorn met rode knoppen heeft spitsblad en als je een blad afplukt verschijnt er een druppel wit melksap, de gewone esdoorn heeft geen melksap en heldergroene knoppen. Twee straatbomen met esdoornachtig blad zijn de plataan, gevlekte stam, en de amberboom (A-weg Gr.), prachtige herfstkleuren, duidelijke kurklijsten.

De lindefam. de zomerlinde, de winterlinde en een kruising daarvan, de Hollandse linde. Bij de zomerlinde is de onderkant van het blad behaard, de winterlinde heeft alleen haarbosjes in de nerfoksels.

Foto wegedoorn

De wegedoornfam. met het vuilboompje en de wegedoorn zijn belangrijke waardplanten voor de (rupsen van de) citroenvlinder en eikenpage. Er staat op de heemtuin een hele oude wegedoorn, het duurde

even voor ik hem had gedetermineerd tot ik een doortje aan het eind van sommige twijgen ontdekte. We hebben van beide soorten ook een aantal geplant.

De bomen en struiken van de rozenfam. Rozen: de vrijwel ongedoornde veelbloemige roos ruikt heel lekker, de stekelige hondsroos, de rimpelroos (niet inheems, wordt veel aangeplant) en de egelantier waarvan ook het blad naar appel ruikt. De kersensoorten: de zoete kers, hoge bomen met kaarsrechte stammen. Er staan her en der ook jonge

boompjes waarbij het opvalt dat tussenliggende generaties ontbreken. We hebben twee morellen en twee pruimen geplant. Er staat hier nog een oude dikke kerspruim (ongedoornd), weinig sleedoorn (gedoornd en bloeit iets later) en vrij veel Europese vogelkers, sommige jaren veel last van rupsjes van een stippelmot, waarbij de kaalgevreten boom door een zilveren web wordt omhuld. Amerikaanse vogelkers ook wel bospest genoemd, heeft glimmend blad en een afgebroken twijgje ruikt nog sterker naar amandel.

Foto links kerspruim, rechts bloei

Het Amerikaans krentenboompje, in de heemtuin forse struiken, in april voor het blad opvallende bloei (wit), het blad loopt rood uit, de spitse knoppen zijn onder rood, boven groen. Ook de zwarte appelbes komt uit Amerika, het is een kruising van twee soorten. Mispel, vanaf het steigertje kan je in mei de mispels zien bloeien. We kregen ze als entboompjes, doch intussen zijn het grillige struiken geworden. Dwergmispel (Cotoneaster), er staan hier grootbladige struiken en een kleinbladige vlakke dwergmispel, die je in de stad wel veel als bodembedekker tegenkomt, beiden zitten in het najaar vol rode besjes. We hebben nog twee struikvormige kweeperen, deze hebben jaarlijks veel te lijden van rupsjes en willen maar niet groeien. Lijsterbes, evenals es samengesteld onevengeveerd blad, schermvormige bloei wit, bes rood, hier vrij veel last van honingzwam. Meidoorn, de eenstijlige (alg.), de tweestijlige (zeldz. op de hoge zandgronden). We hebben vorig jaar drie tweestijlige geplant maar er kwam dit jaar geen blad aan. Nog afwachten, het kan heel goed dat ze komend jaar toch nog aanslaan. Appelbomen doen het erg slecht, stoofperen zijn gestolen. Kornoeljefam. Er zijn ruim 50 soorten, alleen de rode kornoelje is inheems. Veel aangeplant worden de witte kornoelje, de gele kornoelje,

bloeit in maart, er staat een prachtig exemplaar bij de wisent in het Noorderplantsoen, en nog een woekerende kornoelje (*Cornus stolonifera*). Geen struik maar uiterst zeldzaam is de Zweedse kornoelje, een ijstijdrelict, die in Ned. alleen nog in Noord-Drenthe voorkomt.

Bomen en struiken van de **vlinderbloem**fam. Robinia, wordt vaak (valse) acacia genoemd, bloemen wit, welriekend, en het hout is heel duurzaam. Brem is op de heemtuin kortlevend. De gaspeldoorn en het indigoboompje zijn twee jaar geleden helaas doodgevroren. Overige bekende sierstruiken zijn nog de gouden regen en blauwe regen. Overige inheemse bomen en struiken: Kardinaalsmuts, vierkante olijfgroene twijgen met kurklijsten en opvallende vruchten. Duindoorn op de rots, tweehuizig, we hebben helaas alleen mann. exemplaren, zonder de oranje besjes. Hij kan flinke uitlopers maken die zelfs door asfalt heen kunnen breken (daar hou ik van).

Links kardinaalsmuts, rechts duindoorn

Hulst heeft tot twee meter hoog stekelig blad, waarschijnlijk tegen vraat, want daarboven is het blad ongestekeld. Niet-inheemse struiken en bomen: Anna Paulownaboom (genoemd naar de vrouw van Willem II) met lila bloei voordat het groot zacht blad verschijnt, boerenjasmijn, deutzia, grote bergthee, rododendron en duivelswandelstok.

Volgende keer: hogere klimplanten

Tekst: Heer Beute foto's: Heer Klep

Boekennieuws

NIEUW

Zojuist is bij de KNNV uitgeverij in de bekende serie Veldgidsen een nieuw deel verschenen, de Veldgids Paddenstoelen door Nico Dam en Thomas Kuyper. In deze gids worden 500 algemene soorten plaatjeszwammen en boleten van Nederland beschreven. Daarnaast bevat de gids gedetailleerde sleutels en honderden kleurenfoto's gericht op herkenning in het veld. Hiermee kunnen ook beginners de soorten snel en betrouwbaar op naam brengen. Prijs €34,95 voor leden van het IVN (normaal €39,95).

Onlangs verscheen ook het boek van Jens Petersen "Het Leven van Paddenstoelen en Schimmels". Prijs €26,95 voor leden van het IVN (normaal €29,95).

Een ontdekkingsreis door de onbekende wereld van paddenstoelen en schimmels met veel foto's.

JAN WOLKERS PRIJS

Twintig boeken staan er op de longlist van de Jan Wolkersprij voor het beste natuurboek in Nederland van het afgelopen jaar, waaronder

Winterflora bomen en struiken - Dirk Slagter. Prijs €12,95 voor leden van het IVN (normaal €14,50).

De Nederlandse Bijen, Natuur van Nederland dl. 11- Bijenboek- Theo Peeters e.a. Prijs €44,95 voor leden van het IVN (normaal €49,95).

AANBIEDING

Boekjes uit serie In Beeld nu €2,99 per stuk
Handboek Natuurfotografie - Praktijkgids voor natuurfotografen €19.95
(was €29.95)

Boeken kunnen worden besteld bij: Saskia van der Burg, Eyssoniusstraat 28, 9714BS Groningen, tel. 050-5799631, e-mail SteunfondsNME@hotmail.com.

Op expeditie in het Sterrebos

Tegenstellingen verzamelen in een eierdoos, geblinddoekt voelen wat de eekhoorns van het Sterrebos eten, beestjesbingo of een heerlijk geurend bosparfum maken. Deze en nog veel andere opdrachten, het kon allemaal op 29 september in het Sterrebos. Een enthousiaste groep Natuurkids met (groot)ouders stond om 10 uur in het herfstzonnetje bij de theekoepel, klaar voor de expeditie. Geïnspireerd door Scharrelkids boden we deze keer een activiteit aan waarbij de kinderen met hun (groot)ouders aan de slag gingen. Elk groepje ging zelfstandig op

pad met zeer uiteenlopende opdrachten. Was de opdracht uitgevoerd, dan kon bij de koepel een nieuwe opgehaald worden.

De opdrachten waren vooral gericht op het ervaren, op het gebruiken van verschillende zintuigen: je ogen, je neus en je handen. Eén opdracht was ook nog eens erg nuttig. De zoektocht naar mensensporen leverde bijna een halve vuilniszak afval op.

Ondanks de krachtige zon was het onder de bomen met dit windje nog wel fris. Warme koffie en thee was dus erg welkom. De kinderen leken nergens last van te hebben, een bekertje koude limonade smaakte hen prima, vooral met een koekje erbij.

Bij de paddenstoelenopdracht werden allerlei verschillende soorten ontdekt. Vlak naast de theekoepel stonden de eikhaas en de kale inktzwam. Erg bijzonder was de biefstukzwam, net een mals lapje vlees. Gert Jan kon er mooie en smakelijke dingen over vertellen.

Veel beestjes hadden zich goed verstopt, maar het lukte toch de meeste groepjes om een bingo te halen. Honden en eenden werden

door iedereen gespot, maar de duizendpoot en de mier waren lastiger te vinden.

Tijdens het speuren werden ook allerlei andere dingen in het bos gezien. Twee meisjes kwamen met een grote zwanenmossel aanzetten, de mossel zat er nog in. En natuurlijk werd er daarna nog een paar mosselen gevonden.

De kastanjes waren ook populair. Handig om een zelfgemaakt vier-op-een-rij-spel mee te spelen. Maar ook goed te gebruiken voor de tegenstellingen, dan had je meteen drie vakjes vol: mooi, glad en glanzend. Je kon ze natuurlijk ook gewoon verzamelen om ze mee naar huis te nemen.

De opdrachten met de blinddoeken waren best spannend, vooral het voelen in de zakjes met voedsel van de eekhoorn. Dit was ook nog niet zo makkelijk. Voel ik kriebelpootjes? De eekhoorn zelf heeft zich deze ochtend jammer genoeg niet laten zien.

Uiteraard kon het natuurschilderij niet ontbreken bij de opdrachten. De beginnende herfstkleuren, vele zaden, veren en mossen zorgden voor prachtige kunstwerkjes.

Aan het eind van de ochtend

mochten alle verzamelde en gemaakte natuurschatten mee naar huis. Ook de opdrachten gingen mee. Om later nog eens een keer te doen.

Wij waren net zo enthousiast als de Natuurkids en hun(groot)ouders. Daarom zullen we deze activiteit volgend jaar zeker nog een keer gaan organiseren.

Wilt u op de hoogte blijven van onze Natuurkidsactiviteiten, dan kunt u zich aanmelden via natuurkids.groeningen@gmail.com

Hoi allemaal,

ik ben Silke Walma ik ben 8 jaar (bijna 9).

We waren in het sterrenbos, en toen gingen we bij de koepel verzamelen.

En toen kon je opdrachten halen bij de koepel.

Die opdrachten kon je samen doen met je ouders of opa's en oma's.

De eerste opdracht was: zoek paddenstoelen.

Eerst moest je een paddenstoel zoeken en toen moest je een spiegelkje onder de paddenstoel houden.

Bij sommige paddenstoelen zag je dat er allemaal streepjes op zaten of puntjes.

De tweede opdracht was: maak een bosparfum.

Je kreeg een potje en toen moest je allemaal dingen verzamelen en dat in je potje doen bijvoorbeeld een brandnetel of een blaadje.

Bij de koepel kon je nog wat kruiden in je potje doen en water. daarna kon je ook nog een naam verzinnen.

De derde opdracht was: maak een natuur schilderij.

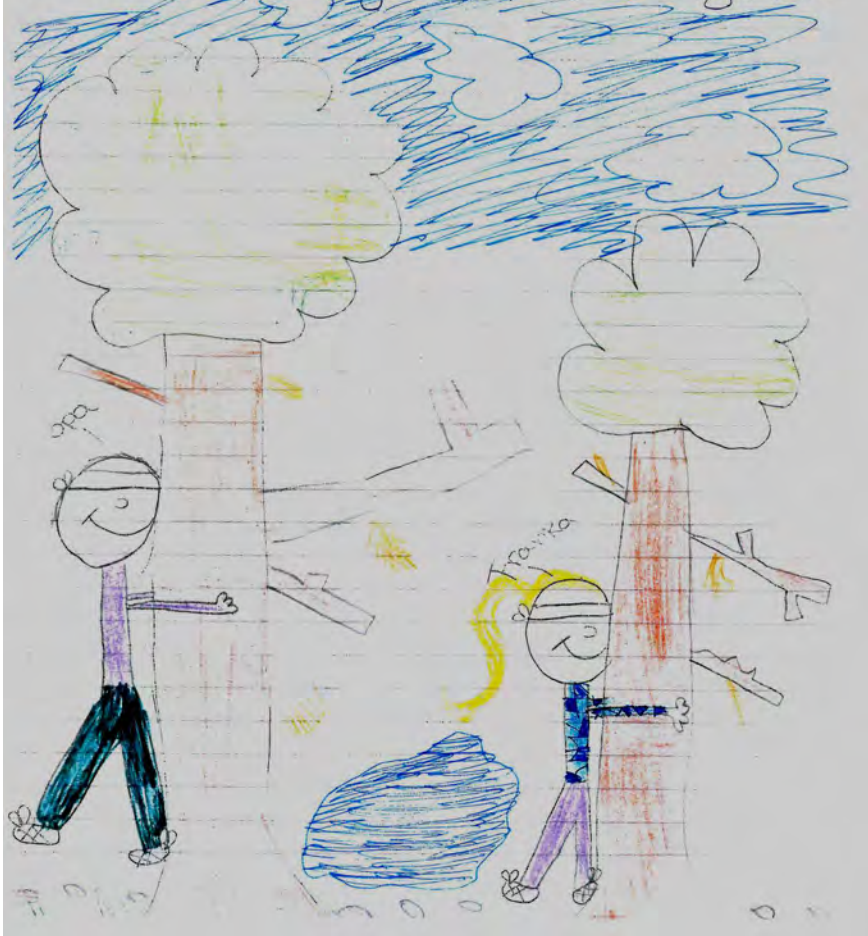
Je kreeg een papiertje met dubbelzijdig plakband er op en toen moest je allemaal dingen verzamelen zoals blaadjes en veertjes. Toen kon je dat er op plakken.

Dit was het eind van mijn verslag.

sterebos geschreven door Franka

Ik heb met opa in het sterebos een heel leuk avontuur beleefd.
En het leukst spel met opa om te doen was:
boompiherkennen en bosparfum maken
het avontuur van mij en opa heb ik getekend

Verslag Sterrebos
 S, morgens op Pad Naar het Sterrebos
 Naar de natuur wat groeide en Bloeit.
 Ik ging op Pad. met kleindochter Franka
 en met dochter. Elizabeth en schoonzoon Peter
 We kregen diverse opdrachten te doen in het Bos.
 Franka kroop overal tussen de Bladeren, en Bomen
 Om armen naar de dichte van de Bomen.
 geblijndocht met opa op Pad. naar de Bomen
 om te kijken naar Bart in de Bomen.
 En opa werd ook geblijndocht ook naar de
 Bomen. Het was leuk en natuur
 Diverse opdrachten uitgevoerd.
 We hebben ongeveer 2 uur in het Bos geweest.
 en gingen naar een kop koffie naar huis
 was voor herhaling weer te doen.
 met dank aan het Bestuur
 die dit voor ons gedaan heeft.
 opa Ensing
 en kleindochter Franka
 en dochter Elizabeth en Peter Boema

De Plantenwerkgroep

De leden van de werkgroep willen graag weer uitbreiding van het aantal deelnemers. Samen zaken organiseren en doen voor leden, donateurs en publiek. En zeker ook voor onszelf. Eén keer in de zes tot acht week komen we bij elkaar om ons programma door te nemen en af te stemmen. Zo geven we dit najaar al weer voor de derde keer een bomencursus. Vorig jaar kon deze helaas niet doorgaan vanwege te weinig deelnemers. Nu zijn er 22 deelnemers.

Voor de start hiervan moest het lesboek nog eens kritisch doorgenomen worden, waar gaan we heen met de excursies, wie geeft welk deeltje les, wie zorgt voor materiaal, een stukje in de pers, lesboeken in elkaar zetten, enz enz... Zomaar een greep van de leuke werkzaamheden in onze groep. Dan staat de winter en het voorjaar weer voor de deur. Welke leuke excursies willen we geven voor publiek en..... We overwegen weer een basiscursus wilde planten te gaan geven in het voorjaar van 2015. Maar dan weer op iets andere basis. Nu weer eens met ecologie en de relatie met de bodem er in verwerkt. Dus in 2014 weer volop lesboek ontwikkelen en excursie plaatsen opzoeken.

Om onszelf ook te vermaken gingen we in juni 2013 naar het Drentsche Aa gebied. Met een speciale schriftelijke toestemming konden we zelfs de gebieden van Staatsbosbeheer in. Op herhaling in 2014? En we

Foto: Ernst Flentge

hebben het idee om met de werkgroepleden en de cursisten van de bomencursus naar het Hasbruch (stuk oerbos) te gaan in Duitsland.

Geïnteresseerd geraakt? Neem eens contact op of kom vrijblijvend de sfeer proeven.

Ernst Flentge (coördinator) en verder Euncie, Ellen, Wankja, René en Manfred.

Het wilgenroosje

De onmogelijke liefde tussen een elfje en een kabouterdje

In de zomer kleuren wegranden, slootkanten en bosranden roze door de wilgenroosjes. In de herfst dwarrelen duizenden pluïsjes uit de wattige zaadstrengen door de lucht. Wist u dat het wilgenroosje is voortgekomen uit een onmogelijke liefde? Luister naar dit vertederende sprookje:

Lang, lang geleden leefde aan de rand van een groot groen woud een familie elfjes in een roze rozenstruik. De

kleine elfjes speelden iedere dag onder aan de voet van de wilde rozenstruik, behalve in de hete zomer. Dan zochten ze verkoeling onder de oude bomen in het grote groene bos of zwommen ze in een helder blauw vennetje.

In die zelfde tijd leefde er een kabouterfamilie in een knoestige kromme wilgenboom, niet ver van de wilde rozenstruik. Ze wisten niets van de elfen in die wilde rozenstruik. Op een dag speelde een elfje onder de oude wilgenboom, toen ze tot haar verbazing een kabouterdje uit de wilg zag klimmen. Vanaf die dag speelden het elfje en het kabouterdje iedere zomer samen in het koele bos.

Na een aantal jaren waren hun kinderjaren voorbij en werden verliefd op elkaar. Toen de zomer naar zijn einde liep vertrouwden ze elkaar toe

dat een hele winter zonder elkaars nabijheid te lang zou duren, ze wilden voortaan altijd samen zijn. Op een mooie herfstdag vertelden ze hun ouders dat ze bij elkaar wilden wonen. De verbazing en ontzetting bij de wederzijdse ouders was groot en ze verboden hun kinderen te gaan trouwen. "Elfen en kabouters," zo zei de moeder van het elfje

zacht, "trouwen niet met elkaar." De kabouter vader riep uit: "Elfen trouwen met elfen en kabouters met kabouters!" Het bedroefde elfje en de verdrietige kabouter vroegen de elfenkoningin om raad en goedkeuring, maar deze zei: "Een kabouter en een elfje op één kussen, daar zit de duivel tussen." De kabouter ging

terug naar zijn wilg en treurde wekenlang, waardoor zijn wilg in een treurwilg veranderde. Ook het elfje ging terug naar haar rozenstruik aan de rand van het bos en huilde dagenlang, waardoor er een klein waterstroompje onder de rozenstruik ontstond. De ouders van de kabouter zagen het grote verdriet van hun zoon en vreesden dat hij nooit meer gelukkig zou worden. Ook de elfenouders maakten zich ernstige zorgen over de gezondheid van hun dochter en vreesden dat ze eeuwig zou huilen om haar grote liefde. Zij trokken naar het paleis om raad te vragen aan de elfenkoningin. De koningin kon de droefenis niet aanzien en vloog op een koude herfstdag naar de kabouterkoning voor overleg. In grote wijsheid besloten zij gezamenlijk dat de twee voor altijd samen mochten leven, maar niet als elf en kabouter, dat was onmogelijk. Ze mochten voortaan samen leven in een nieuwe gedaante: in de vorm van een plant, het *wilgen-roosje*. Dankbaar en gelukkig

aanvaardden de geliefden het voorstel. En zo leefden ze samen nog lang en gelukkig en kregen vele nakomelingen.

Hoe weten we nu dat onze wilgenroosjes nakomelingen zijn van dit elfje en deze kabouter?

Als u goed kijkt naar de bloem van het wilgenroosje, dan herkent u de vleugeltjes van het elfje in de tere roze bloemblaadjes en het feeënstokje in het stampertje. In de herfst ziet u de harige baard van de kabouter terug in de witte pluizige zaadstrengen.

Het wilgenroosje groeit veel op open plekken, aan slootkanten en bij bosranden. Hoewel het een pioniersplant is, vermeerdert het zich voornamelijk via lange wortelstokken, die wel 25 jaar oud kunnen worden en jaarringen vertonen! Na de zomerbloei produceert de plant duizenden pluizige zaadjes, die door de wind ver weg gevoerd worden. De zaadjes blijven jarenlang kiemkrachtig. Reeën zijn er dol op wilgenroosjes. Komen op open plekken in het bos weinig wilgenroosjes voor, dan zijn daar waarschijnlijk veel reeën, zien we veel wilgenroosjes, dan zijn er geen of weinig reeën.

Els baars, www.natuurverhalen.nl

Foto's: Lidy Poot

De Mikkelaarhorst neemt de groene handschoenen op....

De Mikkelaarhorst; op de een of andere manier hebben zelfs mensen uit Haren nog nooit van de zorgboerderij gehoord. Het feit dat het gaat om een locatie in de periferie van Haren zal hier ook mee te maken hebben. Geen doorgaande weg en geen poeha. Wellicht is het juist daarom dat de boerderij een sfeer van rust en natuurlijk ritme ademt.

Stichting Ecologische Zorgboerderij De Mikkelaarhorst is bijna 13 jaar geleden opgericht. In eerste instantie faciliteerde men organisaties als Noorderbrug, Lentis en Koninklijke Visio. Veel cliënten van deze organisaties werkten er en met veel plezier. In de beginperiode had de Mikkelaarhorst ook een rol als groen en educatief centrum voor kinderen in de regio. Er werd veel samengewerkt met scholen en er werd onder andere gewerkt met leskisten.

In 2008 ging het mis. De samenwerking tussen de verschillende partijen stokte en het voortbestaan van de Stichting hing aan een zijden draadje. Door flink te snijden in de kosten en op zoek te gaan naar nieuwe samenwerkingsverbanden en cliëntmedewerkers werd het tij gekeerd. Een periode waarin overleven belangrijker was dan het creëren van aanbod op het gebied van natuur- en milieueducatie. Terug naar de 'corebusiness' dus en dat was de zorg. Inmiddels hebben we het al weer over 2013. De crisisjaren liggen achter ons en de Stichting zit weer in de zwarte cijfers. De organisatie telt inmiddels zo'n 45 cliëntmedewerkers en 50 vrijwilligers. We zijn ook weer wat wijzer geworden. Recreatie en educatie zijn belangrijke pijlers geworden en zorgen voor risicospreiding. We hebben de groene handschoenen weer opgenomen en blazen nieuw leven in natuur- en milieueducatie, in het bijzonder voor kinderen in de basisschoolleeftijd.

Even een paar feiten:

- Inmiddels is op het terrein van De Mikkellhorst een schooltuin gesitueerd. 3 scholen (4 klassen) maken inmiddels gebruik van deze tuin, de organisatie is in handen van Stichting Kind en Groen.
- De verouderde leskisten zijn weer geactualiseerd en aangevuld. Inmiddels zijn ze in gebruik van Stichting Kind en Groen en zullen ze in 2014 worden aangeboden aan scholen.
- Bij de ontwikkeling van 3 modules voor kinderen met autisme is samengewerkt met Natuurkids van het IVN.
- Er wordt gewerkt aan een educatie-ruimte op de kinderboerderij. Docenten en cliëntmedewerkers zorgen, al of niet samen, voor een stukje natuuronderwijs voor kinderen waarbij met name de boerderijdieren centraal staan.

Als we kijken naar de toekomst dan is die groen gekleurd. Het ecologische karakter van de organisatie uit zich in het gebruik van duurzame energievormen (zonne-energie en biomassa) en de ecologisch verantwoorde wijze van tuinieren. Er is ook een Landwinkel gerealiseerd zodat meer aandacht ontstaat voor lokale/streekproducten. Een project met scharrelvarkens (Bentheimer varkens) moet leiden tot de verkoop van eerlijk vlees.

De samenwerking met IVN krijgt wat ons betreft een intensiever karakter. Het omliggende gebied (combinatie van weidegebied, water, tuinen en ongerepte natuur) nodigt uit om er met kinderen op uit te trekken. De Mikkellhorst wil dan ook graag faciliteren en de samenwerking aangaan met partners die kennis van zaken hebben. En mogelijk kan een programma vanuit onze locatie worden opgezet met een structureel karakter, al of niet voor kinderen met autisme, hooggevoelige kinderen of kinderen met een achterstand. We zullen zien... Feit is dat we er graag voor willen gaan en hopelijk samen met andere 'groene organisaties' meer kinderen bewust en groen laten zijn.

De Groene Wegwijzer: Friese Veen

De Groene Wegwijzer ontsluit informatie over de natuurgebieden in het gebied rond Groningen en Haren: groeningen.net. Per gebied is algemene (en soms gedetailleerde) informatie gegeven over locatie, historie en wat er aan natuur te zien is. De komende edities lichten we er een aantal bekend een minder bekende gebieden uit. Deze keer Het Friese Veen.

Het gebied Friese Veen is ons goed bekend en toch blijft het trekken. Mijn dochters hebben twee voorkeuren in het gebied: het water beleven en vissen. De eerste begint bij café Friese Veen, alwaar de roeiboten op verhuurders liggen te wachten. Daarna voorzichtig instappen en het eerste stuk 'rechtuit' richting open water. Wel spannend want de tegenliggers zijn niet altijd ervaren roeiers. Onderweg komen we al van alles tegen, zoals drijvende planten, takken en af en toe een flesje of dergelijke. Die laatsten gaan zoveel mogelijk mee naar huis. Een maal het rechte stuk gehad hebbende komen we op

het grote open water. Daar kan je wat eten en drinken, spelen, zwemmen bij redelijk weer. Ook leuk om te onderzoeken hoe diep het is, en dan zorgen dat de roeispaan niet in de blubber blijft staan. Aan het eind van de tocht is de beloning een dikverdiend ijsje.

Dan de tweede voorkeur, die veel spannender is. We gaan vissen. We nemen een emmer en visnet mee. Wandelen het gebied in en weten ondertussen aardig goed waar we moeten zijn. Op een gegeven moment gaan we van het pad af richting het water. Vissen al wat in het

water en zoeken een stekkie uit, waar je makkelijk bij het water kan en eventueel er in kan staan. Dan begint het vissen. De eerste vangsten zijn vaak al raak. Scherven, stukken pan, potjes, deksels die er niet bij horen en nog meer. Na een uur hebben we een emmer vol met een fantastische vangst. Gelukkig is papa mee om de emmer te sjouwen.

Moe en voldaan lopen we richting de auto. De dochters huppelen om me heen en ik wijs ze nog op de rondfladderende vlinders, zingende vogels en bloeiende bloemen. De meiden zijn met hun gedachten ergens anders en zijn verbaasd dat mensen dit soort mooie dingen zo maar weggooiden vroeger.....

Kees van de Ven

Foto's: www.groeningen.net

Wintervoedselveldjes in Noord-Groningen

De polders in Noord-Groningen maken 's winters een desolate indruk. De akkers zijn omgeploegd en de wind heeft er vrij spel. Toch is dit eenzame en stille landschap voor een aantal specialistische vogelsoorten bijzonder interessant. Bovendien liggen de jonge kleipolders pal tegen de Waddenzee aan en zijn daarom van groot belang voor overwinterende en migrerende vogels. De agrariërs in dit gebied hebben extra beschermingsmaatregelen getroffen om deze vogels te helpen. In de polders langs de kust bevinden zich kleine uitsparingen van ongeveer een tot twee hectare groot waarop zomergranen en andere zaaddragende planten zijn verbouwd. De granen en kruiden blijven ongeogst de gehele winter overstaan. Deze zogenaamde wintervoedselveldjes hebben een onweerstaanbare aantrekkingskracht op tal van vogelsoorten. Typische kweldersoorten als IJsgors, Strandleeuwerik en Frater foerageren op de open plekken in het door weer en wind verweerde gewas. Honderden vinkachtigen vliegen af en aan om zich te goed te doen aan deze vetbol van enkele hectares groot. De rijkdom aan zangvogels oefent op zijn beurt weer een grote aantrekkingskracht uit op stootjagers zoals Sperwer, Havik, Slechtvalk en het Smelleken. Het overstaande graan is ook een voedselbron voor kleine knaagdieren zoals muizen en ratten. De wintervoedselveldjes zijn om die reden interessant voor soorten als Buizerd en Torenvalk. Ook de meer schuwe en kwetsbare Velduil is hier een regelmatige gast en de in Nederland zeldzame Ruigpootbuizerd is in Noord-Groningen een vrij algemene verschijning. De combinatie van Waddenzee, kwelder en uitgekiend agrarisch natuurbeheer biedt de ruige soorten van het arctische noorden een goed onderkomen. Een excursie dus voor wie niet bang is voor de winter en de schoonheid van een verlaten landschap weet te waarderen.

Foto: Ana Buren

IVN Excursie- en cursusprogramma

Excursies

Zaterdag 16 november: **Naar de kleine rietgans, Friese meren gebied**

Plaats en tijd: vertrek vanaf het Transferium Hoogkerk om 8.30

Deze excursie duurt de hele dag

Vrijwel alle kleine rietganzen die broedden op Spitbergen overwinteren in Nederland. En dan vooral geconcentreerd op enkele vierkante kilometers in Zuidwest Friesland. We hopen de kleine rietgans daar te zien maar houden natuurlijk ook onze ogen open voor alle andere vogels die we tegen gaan komen.

Opgave: elsvdboomgaard@gmail.com

De buizerd verliest zijn muis in de lucht

Foto: Geert Mesander

Zaterdag 25 januari 2014: **Wintervoedselveldjes in Noord Groningen**

Plaats en tijd: Vertrek 9.00 uur vanaf transferium Kardingje. Einde ongeveer 14.00 uur

Een excursie voor wie niet bang is voor de winter en de schoonheid van een verlaten landschap weet te waarderen.

Opgave: baukekoole@xs4all.nl

Cursussen

Vogelcursus voor beginners voorjaar 2014

Nu lijkt de lente nog ver weg. Maar voor je het weet, hoor je weer overal om je heen de vogels zingen en zie je ze druk bezig met het bouwen van hun nesten.

Natuurlijk kan je van dit schouwspel genieten zonder ook maar één vogel bij naam te kennen.

Voor degenen onder u, die wat meer over vogels willen weten, organiseert de vogelwerkgroep van het IVN Groningen-Haren in het voorjaar van 2014 een vogelcursus voor beginners.

De cursus bestaat uit vijf theorieavonden en vijf excursies. De theorieavonden zijn op de donderdagavond in het AOC Terra, Hereweg 99 te Groningen. De eerste vier excursies zijn op zaterdagochtend volgend op de cursusavond. De vijfde is op zondagochtend heel vroeg (even voor zonsopgang). De excursies zijn meestal te voet, een enkele maal op de fiets.

In de cursus zal het niet alleen gaan over het herkennen van vogels. Het zal ook gaan over vogelgedrag en de relatie tussen vogels en hun omgeving.

De precieze kosten, de datums en waar en vanaf wanneer deelnemers zich kunnen inschrijven wordt ruim van te voren bekend gemaakt op de website van het IVN Groningen-Haren, <http://ivn.nl/afdeling/groningen-haren>. Houdt de website dus goed in de gaten.

GroeneSurfTips, ook van andere organisaties dan de IVN

- www.groeningen.net
 - www.waarneming.nl
 - www.natuurbericht.nl
-

Adressen en informatie

IVN-Afdeling Groningen/Haren

Postbus 1573

9701 BN Groningen

www.ivn-groningen-haren.nl of ivn.nl/afdeling/groningen-haren

e-mail: ivngroningen-haren@gmail.com

Bestuur

Voorzitter: Lammert Tiesinga
la.tiesinga@gmail.com Tel: 050-3133682

Secretaris: Toeska Smit
ivngroningen-haren@gmail.com

Penningmeester: Carlo Ensing
c.f.ensing@gmail.com Tel.: 06-47871101

Leden:

Els vd Boomgaard, Kees van de Ven, Ernst Flentge, Gert Jan Huiskes

Ledenadministratie

Postbus 1573, 9701 BN Groningen.

E-mail: c.f.ensing@gmail.com

Gironummer 3742937 t.n.v. IVN afd. Groningen/Haren

Contributie/administratie

Leden zijn actief betrokken bij het IVN. Zij betalen per jaar minimaal 17,50 euro, waarvan de afdeling 8,65 euro afdraagt aan het landelijk bureau. Donateurs steunen het IVN en betalen minimaal 10,50 euro per jaar, dat geheel ten goede komt aan de afdeling.

Leden en donateurs ontvangen "Groeningen", en leden ontvangen tevens het landelijk tijdschrift "Mens en Natuur".

Leden, die "Mens en Natuur" niet thuis gezonden krijgen, dienen contact op te nemen met de afdelingspenningmeester.

Opgave, verhuizingen, overschrijvingen naar andere afdelingen en opzeggingen (dit laatste alleen voor 1 januari): aan de ledenadministratie van onze afdeling doorgeven. Betalingen geschieden per toegezonden acceptgiro of met internetbankieren.

Werkgroepen en coördinatoren

Vogelwerkgroep

Willy Sjaarda

willy.sjaarda@telfort.nl

Plantenwerkgroep (waarnemend)

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Natuur- en Milieuwerkgroep Haren

Ernst Flentge, tel.: 050-5349131

e.w.flentge@freeler.nl

Wergroep stadsecologie

Lammert Tiesinga, tel.: 050-3133682

la.tiesinga@gmail.com

Wergroep Natuurkids

Gert Jan Huiskes, tel.: 06-24149856

gertjanhuiskes@online.nl

Boekenverkoop

Saskia van der Burg

SteunfondsNME@hotmail.com

Wergroep PR & Communicatie

Kees van de Ven, tel.: 050-4063310

keesvandeven@planet.nl

Ad interim

Kopij voor de Groeningen voor 10 Januari 2014 sturen naar:

Postbus 1573, 9701 BN Groningen of ivngroeningen@gmail.com

IVN Consulentenschap Groningen

Postbus 1020, 9701 BA Groningen.

Tel: 050-3135933; e-mail: consulentenschap.groningen@ivn.nl

Vrijwilligersconsulent: Marit Stokkentreeff

IVN-Landelijk

Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam.

Tel: 020-6228115

Website: www.ivn.nl

VOOR EEN ENERGIEZUINIGE INSTALLATIE -
GAAT U NAAR ...

LANTING
INSTALLATIEBEDRIJF BV

- centrale verwarming
- gas- en waterleiding
- zinkwerk
- luchtverwarming
- elektrische installaties
- warmtepompen
- installatie pv-panelen
- installatie zonnecollectoren

Kieler Bocht 39
9723 JA Groningen
Rijksstraatweg 94
9752 BJ Haren

UNETO-VNI

Tel. 050-5344065
Fax 050-5343757
lanting@technonet.nl

NATUURVOEDINGSWINKEL

Tel. 050 - 541 15 15

De Wiershoeck

www.beijum.nl/wiershoeck

Volledig assortiment biologische voeding:

Brood (*stodero ochtend vers*)
Zulvel en kaas
Groente en fruit
Vlees en vleesvervangers
Droogwaren
IJ's

Drukkappen
Dranken
Koek en snoep
Wijnen
Lichaamverzorging
Schoonmaakmiddelen Etc. etc.

Verkooppunt

ODIN

Groente- & Fruit-abonnement

Op de flats: gelegen aan het (flots)pad door Beijum, richting Zuidwold.

Per auto: afslag Beijum-Noord, bereikbaar via Ingang Onnemaheerd, daarna inrit rechtsaf.

Open: ma. 11.30-18.00 di, vr. 9.00-18.00 do. 9.00-20.00 za. 9.00-17.00 uur

Beijumerweg 20 (naast de schooltuin).

Wij bezorgen iedere donderdag aan huis.
Faxnummer (050) 5792097

IVN afdeling Groningen/Haren

Postbus 1573

9701 BN Groningen

Drukwerk

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas

